

Таким образом, определенная проблематика изучения неоиндуизма в целом и вайшнавизма в особенности в онлайн-пространстве очевидна, масштабное изучение религиозного ландшафта как такового в науке затруднено, в частности, из-за ограниченных либо отсутствующих возможностей финансирования проектов широкомасштабного геокартографирования объектов сакрального значения. С одной стороны, формируется сетевой конфессиональный ландшафт (к примеру, индуистский и вайшнавский), в пространстве светских СМИ оформляется собственная медийная география религий. С другой – различные религиозные организации и движения представлены в медиапространстве неравномерно, варьирует их имидж, частота и объем внимания изданий и каналов к разным конфессиям и событиям религиозной жизни.

СвятыместанеоиндуизмаивайшнавизмавИнтернете становятся все более широко дислоцированными, хотя в настоящее время качество сайтов и ресурсов оставляет желать лучшего по причине скромной представленности блогов, форумов, сопроводительных сервисов, экскурсионных возможностей, коррелятивных прайсов соответствующей конфессиональной направленности.

Вследствие рассмотренного вопроса об ассиметричной языковой представленности информации о жизни индусов и вайшнавов возникает вопрос: почему основная информация представлена на хинди и английском, а не на украинском языке? Ведь в постмодернистскую эпоху информационной глобализации, виртуализации, мультимедиаизации и дигитализации становится очевидной значимость бренда, проекта, рекламы, пиара в религиозной жизни. Из исследований концептуальной взаимосвязи понятий «реклама – миссионерство – спонсорская деятельность» можно высказать предположение, что для религиозных организаций экономия на рекламе малоэффективна.

Впрочем, сама артикуляция данной проблематики – конструирования сакрального атласа и репрезентации неоиндуизма в Глобальной Паутине – представляется целесообразной. Можно отметить, что ачарьи-преданные могут осуществлять свое служение также в киберпространстве, создавая и обновляя статусы вайшнавизма в социальных сетях. В качестве образца разрешения данной финансовой и кадровой проблемы можно упомянуть представленность МОСК в США. Поэтому, чтобы достичь достойной дислокации и репрезентации в онлайн-пространстве, приверженцам и представителям неоиндуистских течений и вайшнавизма можно пожелать таких же успехов.

Список использованных источников

1. Basham A. L. *Wonder That Was India*. – 3rd rev. ed. Golden Jubilee Pub. with introduction by Thomas Trautmann. – London: Picador, 2005. – 572 p.
2. См. Файдыш Е. А. Геомантия в жизни современного человека, или как пробудить жизненные энергии в современном жилище. – М.: ООО «Издательство М. Леонтьевой», 2005. – 152 с.; Файдыш Е. А. Путеводитель по местам силы и параллельным пространствам. – М.: Парад, 2004; Вонг Е. Фэн–шуй. – М.: Мосток, 1998.

References

1. Basham A. L. *Wonder That Was India*. – 3rd rev. ed. Golden Jubilee Pub. with introduction by Thomas Trautmann. – London: Picador, 2005. – 572 p.

2. Sm. Faydyish E. A. *Geomantiya v zhizni sovremennogo cheloveka, ili kak probudit zhiznennyye energii v sovremennom zhilische*. – М.: ООО «Издательство М. Леонтьевой», 2005. – 152 s.; Faydyish E. A. *Putevoditel po mestam sily i parallelnym prostranstvam*. – М.: Parad, 2004; Vong E. *Fen–shuy*. – М.: Mostok, 1998.

Dobrodum O. V., D.Sc. Associate Professor of Philosophy Department of Kyiv National University of Culture and Arts (Ukraine, Kyiv), dobrodum.olga@gmail.com

Sacral spaces of Vaishnavism in WWW

The concepts of «sacral geography», «mythological geography», «symbolic geography» are becoming increasingly congruent in the context of the modern society. In the situation of global migration, the phenomenon of territoriality is relativized, the world as such acquires the features of a cosmic order. The concepts of «religious / ecclesiastical geography», «media representations of the religious landscape», «geography of religions in the media», «spatial localization of religious beliefs and practices» are used to study the distribution of religion with its inherent mechanism of sacralization of natural and social space. Our task is to highlight the virtual sacral geography of Hinduism in the World Wide Web, research methods: historical–comparative and virtual anthropology. In the postmodern era of information globalization, virtualization, multimediatization and digitalization, the importance of brand, project, advertising, PR in religious life becomes evident.

Keywords: virtual sacral geography of religions, Hinduism, Vaishnavism, Mass Media, Global Web.

Добродум О. В., доктор філософських наук, доцент, професор кафедри філософії, Київський національний університет культури і мистецтв (Україна, Київ), dobrodum.olga@gmail.com

Священні простори вайшнавизму в WWW

Концепти «сакральна географія», «міфологічна географія», «символічна географія» стають все більш конгруентними контексту сучасного суспільства. У ситуації глобальної міграції феномен територіальності релятивізується, світ як такий набуває рис космічного порядку. Поняття «релігійна / церковна географія», «медійні репрезентації релігійного ландшафту», «географія релігій у мас–медіа», «просторова локалізація релігійних вірувань та практик» залучаються при дослідженні ареалів поширення релігій з властивим їй способом сакралізації природного і соціального простору. Наше завдання – висвітлення віртуальної сакральної географії індуїзму у Всесвітній мережі Інтернет, методи дослідження: історико–компаративістський і віртуальної антропології. У постмодерністську епоху інформаційної глобалізації, віртуалізації, мультимедіатізації та дигіталізації значущість бренду, проекту, реклами, піару в релігійному житті.

Ключові слова: віртуальна сакральна географія релігій, індуїзм, вайшнавизм, ЗМІ, Глобальне навування.

* * *

УДК 141.7:141.319.8:1(091):316.6

Мовчан М. М.,

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та суспільних наук,
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет
економіки і торгівлі» (Україна, Полтава),
movchan.momm@gmail.com

ПРОБЛЕМА СТРАХУ І СТРАХУ СМЕРТІ В ІНДІЙСЬКІЙ ФІЛОСОФІЇ ХХ СТОЛІТТЯ ТА В РЕЛІГІЙНО–ФІЛОСОФСЬКОМУ ВЧЕННІ БУДДИЗМУ

Досліджується страх як важливий компонент людського існування. Дається своєрідне визначення даного феномена. Розглянуто інтерпретацію страху і страху смерті (як кардинального людського страху) буддизмом та відомими індійськими мислителями ХХ століття – Д. Крішнамурті й Ошо. Показано особливе відношення в індійському соціальному середовищі до смерті. Вказано певні причини людського страху і специфіка способів подолання (чи вгамування) страху і страху смерті в дискурсі індійської філософії і релігійно–філософського вчення буддизму.

Ключові слова: страх, смерть, страх смерті, буддизм, Д. Крішнамурті, Ошо.

Проблема страху була актуальною у філософській думці у всі часи (починаючи з давніх віків і до наших

днів). Змінювались епохи і люди, змінювався й страх. На місце «старим» страхам, які люди так і не змогли подолати приходили все нові й нові страхи, породжені політичними, економічними, техногенними, соціокультурними процесами, війнами, бідністю, хворобами тощо. Про страх дослідники говорять, як про емоцію, стан, відчуття, почуття, афект тощо. Ми вважаємо, що страх – це стан, який виражає невпевненість у пошуках надійності, що зумовлений дійсною чи уявною загрозою біологічному чи соціальному існуванню і благополуччю людини, забезпечуючи при цьому, на певний час, самозбереження індивіда [1, с. 96]. Означена нами проблема часто була у фокусі уваги багатьох мислителів Заходу і Сходу. Серед них виділимо А. Гагаріна, М. Гайдегера, А. Камю, Д. Крішнамурті, О. Логінову, Ошо, О. Ранка, Ж.–П. Сартра, П. Тіллаха, К. Юнга, К. Хорні, З. Фрейда, Е. Фромма, Шрі Ауробіндо, І. Ялома, К. Ясперса. Певну увагу страху приділяли й вітчизняні дослідники – І. Бичко, С. Головаха, Р. Горохова, С. Логвінов, Т. Лютий, Н. Паніна, О. Туренко, Н. Хамітов та ін. Але важливо зазначити, що феномен страху у філософському ракурсі є ще недостатньо вивченим. Метою цієї статті є інтерпретація теми страху з акцентом на особливому його різновиді – страху смерті буддизмом і відомими індійськими філософами ХХ століття Д. Крішнамурті та Ошо (Бхагаван Шрі Раджніш).

В першій світовій релігії, яка з'явилася в VI ст. до н.е. в Індії, – буддизмі, екзистенціал страху займає вагоме місце. В одній зі своїх статей [2, с. 90–93] ми відзначали, що згідно з буддистською легендою, засновник буддизму, син царя Суддходани – Сіддхартха Гаутама (що тривалий час прожив у ізоляції, яку створив йому батько відразу ж, коли він народився, щоб царевич жив у радощах і достатку та не став у майбутньому релігійним реформатором, а успадкував від нього царство) одного разу побачив чотири знамення (у вигляді 4-х ліків людей – аскета, хворого, старика, померлого) і збагнув, що реальне життя є не таким безтурботним і радісним, яким воно було в його особистому досвіді. Царевич вирішує покинути палаци, свою дружину Яшодхару і сина Рахулу (який щойно народився), та піти у світ щоб дізнатися яким все-таки є справжнє життя. Для того щоб зробити якісь аргументовані висновки про життя необхідно реально бути в ньому (а не в ізоляції), багато чого побачити і пережити. Сіддхартха переймався страхом. Як і всі люди, він боявся хвороб, старості і смерті. Щоб розпочати шлях у реальне життя, йому міг би перешкодити страх побачити новонародженого сина. Цей страх мав реальне підґрунтя, адже у людини часто не вистачає рішучості покинути дім і відмовитися від того, що вона дуже любить (це передусім стосується власних дітей). Сіддхартха силою власної волі вирішив проблему, що виникла в нього. Кардинальна мета, яку поставив для себе Гаутама буде важливішою за все і він відмовиться побачити свого первістка. В новонароджуваному віровченні можна чітко побачити ще й маніпуляцію страхом. Це проявилось у прагненні нечистої сили буддизму – демона Мари або звабити насолодами або ж налякати Сіддхартху Гаутаму, щоб він все-таки відмовився від свого задуму. «Зваблюючи праведника, Мара приймав різні лики, у тому числі прикидався прекрасною жінкою» [3, с. 13]. Але плани підступного Мари, згідно з легендою, так і не здійснилися.

Через короткий проміжок часу по тому, Сіддхартха став Буддою, тобто просвітленим, пробудженим знаннями. Будда проголосить свої «чотири благородні істини», які будуть покликані звільняти людей від страждань та страхів і приводити їх до нірвани.

Головне, згідно з буддизмом, позбавитися від причин, умов і наслідків страху, що є важливою передумовою для його успішного подолання. При цьому індивід мусить усунути зайві емоції, тобто заспокоїтись, позбутися повсякденних моделей поведінки, подолати обумовлені тенденції і дії (тобто карму – сукупність скоєних людиною вчинків і їх наслідків, яка визначає долю і нове перевтілення). Релігійно-філософське вчення буддизму наголошує, що зрозумівши страх, індивід перетворює (трансформує) його з негативного елемента в позитивний і страх тоді стає помічником людини. Позаяк у людській свідомості він з'являється через незнання та нерозуміння.

На думку Д. Крішнамурті (1895–1986) страх може існувати тільки відносно до чогось; він не може існувати сам по собі. Філософ підкреслює, що абстрактного страху не існує. Абстрактний страх є лише словом. Є страх перед відомим чи невідомим, перед тим, що людина зробила, або що може зробити; страх перед минулим чи майбутнім. Відношення між тим, чим людина є, і тим, чим вона бажає бути, породжує страх. Д. Крішнамурті вважає, що страх створює розум; і коли він цей страх аналізує, щоб пояснити його причину і позбавитися від страху, він лише ще більше себе ізолює і цим збільшує страх. Коли людина здійснює аналіз, стаючи проти сум'яття, вона збільшує силу опору; а опір сум'яттю лише посилює страх перед ним, який перешкоджає свободі [4].

Інший індійський мислитель – Ошо (1931–1990) мовить про страх, як невід'ємний атрибут людського буття. Він стверджує, що «по-справжньому жива людина завжди відчуває себе у небезпеці. Яка у неї може бути безпека? Життя – не механічний процес, і воно не може бути безпечним. Це непередбачувана таємниця. Ніхто не знає, що трапиться в наступну мить» [5, с. 7]. І тут Ошо повідомляє про надзвичайно важливу для людини вольову якість – хоробрість. Хоробрість, на його думку, «незаперечно пов'язана з людиною та її життям, а в людському житті вагоме місце займає страх, тому вона (хоробрість – прим. М. М.) означає йти в життя наперекір усім страхам» [5, с. 12].

Виділимо надзвичайно важливий кардинальний страх у житті кожної людини – страх смерті і відзначимо, що смерть у культурі Індії розглядається не як абсолютне завершення існування, вона не отожднюється з повним зникненням індивіда. Ошо говорить: «Навіть невелика хвороба нас лякає, і ми втрачаємо свідомість – що тоді говорити про жахливу думку про смерть? Сама ідея смерті вбиває нас! Ми втрачаємо свідомість, і у цьому несвідомому стані трапляється смерть. Таким чином, коли я називаю смерть ілюзією, я не маю на увазі ілюзію, яка проходить з тілом чи з душею. Я називаю її соціальною ілюзією – яку ми культивуємо у кожній людині з дитинства. Ми насаджуємо кожній дитині ідею: «Ти помреш, і смерть проходить так-то і так-то». І до того часу, коли дитина виростає, вона дізнається про всі симптоми смерті, і коли ці симптоми виявляються причетними до неї, вона просто закриває очі і втрачає

свідомість. Вона попадає під гіпноз» [6, с. 34–35]. Проти такого підходу виступає Ошо і на протигагу йому робить акценти на новій техніці активної медитації. Вона ґрунтується на тому, що в стан смерті людині потрібно увійти свідомо. «В Тибеті ця техніка відома як Бардо. Таким же чином як людину соціально «гіпнотизують» в той момент, коли вона помирає, в Бардо вмираючому роблять антигіпнотичне навіювання. В Бардо люди збираються навколо вмираючого і сільський священник чи монах говорить: – Ти не помираєш, тому що ніхто ніколи не вмирав. Ти підеш розслабленим і у повній свідомості... Людина закриває очі, і їй описують весь процес: як її життєва енергія покидає ноги, руки, і тепер вона не може говорити, і т.і. – і все–рівно, говорять цій людині, що вона сама все ще є, вона залишається... В той день, коли у цьому світі пануватиме більш здорове відношення до смерті, Бардо стане не потрібним. Але ми – дуже нездорові люди; ми живемо під владою ілюзії, й із–за цієї ілюзії залишається важливою протиотрута...» [6, с. 35].

Згідно за Ошо, жоден індивід свідомо не може померти, тому що весь час продовжує усвідомлювати, що в ньому помирає щось, але не він сам. «Людина продовжує спостерігати це відділення і в кінці кінців бачить, що її тіло лежить з боку від неї, на відстані. Тоді смерть, наголошує мислитель, виявляється просто відділенням; вона рівнозначна розриву зв'язку» [6, с. 37]. Смерть, вважає Ошо, може роз'єднувати тіло та свідомість і називати оттаке роз'єднання смертю нема сенсу, – це просто послаблення, руйнація зв'язку. Таким чином, стверджує мислитель, «той, хто помирає, дійсно ніколи не помирає, тому для нього питання смерті ніколи не виникає. Він навіть не називає смерть ілюзією. Він навіть не говорить, хто помирає, а хто ні. Він просто каже, що те, що ми до вчорашнього дня називали життям, було просто асоціативним рядом. Цей асоціативний ряд повинен бути зруйнованим. Тепер розпочалося нове життя, яке не входить у попередній асоціативний ряд» [6, с. 37–38].

Відносно багатьох феноменів людського буття в культурах Заходу і Сходу є свої специфічні підходи. Це стосується і проблеми смерті також. На думку Ошо, «не виправдано табуованим на Заході є саме слово «смерть». Якщо там хтось говорить про смерть то його будуть вважати не зовсім нормальною людиною. Зате сексу в західній культурі надається повна свобода. На Сході ж – все навпаки – секс табуований, а про смерть говорять дуже багато і вільно» [6, с. 41]. Долаючи однобокість Заходу і Сходу, Ошо говорить, що «секс і смерть існують разом, вони взаємопов'язані. Це, фактично, не дві речі, але одна й та ж сама енергія у двох станах: активному і неактивному, інь і ян» [6, с. 41]. Тут, на нашу думку, помітний вплив на індійського мислителя зробила психоаналітична антропологія З. Фрейда і його послідовників. «Як жити?» – задає питання Ошо, і відповідає – «так, щоб не лише життя ставало кульмінацією блаженства, але щоб і смерть досягала високої точки, тому що смерть – кульмінація життя» [6, с. 42]. Досить цікавим і специфічним є підхід цього філософа до того, чого ж в дійсності боїться людина: смерті чи життя. Його відповідь для багатьох представників європейської культури є дещо незвичною, парадоксальною і навіть шокуючою. Він вважає, що

ніхто в дійсності не боїться смерті. І це тому що саме б життя стало неможливим. «Природа не хоче щоб ти відчував страх смерті, по тій простій причині, що якщо страх смерті стане приголомшливим, ти не зможеш жити. Життя можна прожити, тільки якщо так чи інакше ти будеш продовжувати вірити, що будеш залишатися тут вічно <...> Люди бояться раку, люди бояться СНІДУ, люди бояться осліпнути, люди бояться стати каліками; люди бояться різних речей, які можуть трапитися в старості; вони бояться старості. Ніхто не боїться смерті. Смерть чиста – чому людина повинна боятися смерті?» [6, с. 114].

Індійський мислитель вважає, що люди бояться зовсім не смерті, а життя, бо саме життя є одвічною проблемою, яку потрібно вирішувати. Життя багатомірне, складне і тому людина постійно знаходиться в тривожному стані. Люди, згідно за Ошо, намагаються жити надзвичайно обмежено. На його думку, люди «обмежують себе певними «огорожами» і там за ними висаджують «прекрасні англійські сади, де все симетрично, доглянуто. Але у справжньому житті так бути не може, в ньому немає місця «огорожам» і «англійським садам». Життя може бути лише «диким – диким в любові, диким у пісні, диким у танці». А це створює страх. Тому люди й бояться життя» [6, с. 115]. Для підтвердження правоти своїх ідей Ошо створював у США, Японії, Індії та деяких європейських країнах поселення (комуни). Він наголошував: «Я не прийшов учити вас, я прийшов розбудити вас» [7]. При цьому звертався до всіх і до кожного: «Відкинь страх життя... Тому що ти можеш або боятися, або жити; це у твоїх руках. Чого тобі боятися? Ти нічого не можеш втратити. Ти можеш виграти все. Відкинь всі страхи і стрибни тотально в життя. Тоді одного разу смерть прийде як бажаний гість, не ворог, і ти будеш насолоджуватись смертю більш, ніж насолоджувався життям, тому що і в смерті є свої принади» [6, с. 115–116].

На думку Д. Крішнамурті, смерть не є чимось постороннім і відокремленим від життя. Вона безпосередня, невідворотна, остаточна, істинна. Ізольованість чи відчуження – це феномени, які з'являються у людей що спостерігали смерть а точніше, ритуали пов'язані зі смертю виникають завдячуючи розуму. Смерть – невідворотний факт. Вона нам настільки близька як і життя [8, с. 7]. Д. Крішнамурті пов'язує страх з невідомим. Він зауважує, що «людина розмірковує чи думає з приводу невідомого і може відчувати перед ним страх; але думка не може зрозуміти його, так як вона є результат відомого, результат досвіду. А оскільки думка не може пізнати невідоме, вона його боїться. Страх залишається до того часу, доки думка намагається пережити невідоме, зрозуміти його. Людина яка живе на землі хоче знати, що таке смерть, але чи знає вона, що таке життя. Життя вона знає, як конфлікт, сум'яття, антагонізм, скороминучі радощі і страждання. Невже це життя? Невже боротьба і скорбота – це життя? Ось у такому стані, який ви називаєте життям, ви хочете пережити те, що не знаходиться у полі зору вашої свідомості... Смерть – це не те, що протилежне життю. Смерть є невідоме» [9, с. 42]. Індійський філософ вважає, що той хто пізнає, потребує, прагне невідомого; але так як той, що пізнає не може «увійти» в стан переживання, ним оволодіває страх. Так чого ж в дійсності боїться

людина? Д. Крішнамурті намагається переконати, що ми боїмося зовсім не того, що невідоме, – в даному випадку смерті, – а ми боїмося втратити відоме, так як це може спричинити страждання чи лишити нас радості і почуття задоволення. Людина чіпляється за відоме, за досвід, тому й боїться того, чим може виявитися майбутнє. Ми боїмося не лише того, що може бути в майбутньому, але й того, що може бути в теперішньому – знати самих себе, які ми є [9, с. 42].

Д. Крішнамурті запевняє, що людина хоче знайти раціональне пояснення смерті, шукає впевненості, і особливо від тих, хто на їхню думку компетентний у цьому питанні. Якщо такої впевненості не одержано, то тоді з'являються вірування і теорії. Таким чином, віра сама глибока чи сама поміркована стає необхідною. Страх смерті приходить тоді, коли індивід втікає від факту, від того, що є. Яку б втіху не давала віра, вона має у собі зерно страху [10]. Погляди Д. Крішнамурті на проблему смерті і страху смерті входили в його концепцію свободи людини, яка лише одна суттєво турбувала мислителя. Він прагнув «звільнити людей від страху і залежності, від численних турбот і проблем, від будь-яких догм і упереджених думок...» [11, с. 621].

Аналізуючи буддистське релігійно-філософське вчення слід зауважити, що кардинального страху – страху смерті в ньому нібито й не існує. Люди все життя повинні готуватися до смерті, де її (смерть) часто сприймають як позбавлення від страждань і навіть прагнуть померти. Далай-лама Тибету Тенцін Г'ятцо неодноразово говорив, що жодна людина не може уникнути смерті і з цього приводу не потрібно турбуватись. «Для мене смерть схожа на заміну старого одягу, який порветься і зноситься: це смерть оболонка моєї душі, але не кінець сам по собі» [12, с. 2].

Як же подолати або бодай приборкати страх?

Для подолання страху в буддизмі застосовують практику медитації. Щоб спастись, ця релігія пропонує своїм adeptам позбавлення від світу зла, визволення, нірвану, отримання спокою. Адже життя – це страждання, куди обов'язково входить і страх [13, с. 234].

Філософські вчення Сходу і передусім Індії, запевняють, що страху протистоїть внутрішній спокій індивіда, який може врятувати від усяких страхів і тривоги. Життя без страху, без боязні за себе та інших – це благодать. Але не дивлячись на таке життя, дуже складно позбутися страху. Відомий індійський філософ ХХ ст. Шрі Ауробіндо навіть вважав, що страх живе у людині на клітинному рівні. Цей страх – страх життя. «Для визволення від страху потрібна постійна робота над собою, заспокоєння усіх видів розуму, які існують у нас, – від ментальної сфери до клітинного рівня» [14, с. 160–161]. Для вгамування і зникнення страху Д. Крішнамурті й Ошо також пропонують медитативну методику. Зі страхом потрібно ідентифікуватися, стати його частиною, злитися і відчутти його повністю. В результаті такої процедури емоційна напруга незабаром спаде, страх істотно ослабне або зникне взагалі. Д. Крішнамурті подає свою методику подолання страху. На думку цього філософа, існує спосіб спостерігати себе, в якому нема страху, нема небезпеки – дивитися без самоосуду, без самовиправдання, без інтерпретації чи оцінки. Людині потрібно навчитися володіти мистецтвом такого спостереження, коли суб'єкт спостереження

являє собою всю цілісність переживань, пов'язаних зі страхом [15]. І тільки тоді, стверджує мислитель, «коли ви бачите, що ви є частина страху, не існуєте окремо від нього, бачите, що ви є страх, коли ви нічого не можете з ним зробити, тоді страх повністю припиняється» [15].

Підсумовуючи вищесказане зробимо наступні висновки:

1. Страх є важливим компонентом людського буття і може суттєво впливати на світогляд і життєдіяльність людей, тому дана тема була і є надзвичайно актуальною.

2. Згідно за буддизмом життя – це страждання, а страх невід'ємний компонент життя. Він з'являється у людській свідомості через незнання та нерозуміння. «Чотири благородні істини» проголошені Буддою, повинні допомогти зрозуміти життя, а разом з ним і страх та перетворити його з негативного елемента людського буття в позитивний.

3. Індійський мислитель ХХ ст. Д. Крішнамурті переконаний, що страх завжди конкретний і його створює розум людини. Ошо (Бхагаван Шрі Раджниш) визнає страх невід'ємною складовою життя.

4. Філософія і культура Індії зорієнтована на принцип буття і тому має своєрідне відношення до смерті і страху смерті. Смерть – не абсолютне завершення існування, вона не тотожна повному зникненню індивіда. Ошо вважає, що смерть – це послаблення, руйнація зв'язку, тобто вона просто роз'єднує тіло і свідомість. Люди по справжньому бояться не смерті, а життя, адже воно складне і багатовимірне. Для Д. Крішнамурті смерть така ж необхідність як і життя, але вона пов'язана з невідомим. Індивід боїться не стільки невідомого майбутнього, а швидше за все втратити відоме, яке є результатом життєвого досвіду.

5. Для вгамування чи зникнення страху буддизм, Ошо і Крішнамурті пропонують медитативну методику. В основі якої – необхідність пізнання та розуміння страху і тоді він або послаблюється, або зникне взагалі.

6. Означена тематика має сьогодні певні напрацювання, але вона вимагає подальшого філософського аналізу і осмислення.

Список використаних джерел

1. Мовчан М. М. Феномен страху в сучасному світі / М. М. Мовчан // Філософські обрії. Науково-теоретичний журнал Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України та Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. – Київ–Полтава, 2012. – Вип.28. – С.94–102.
2. Мовчан М. М. Страх і релігія у філософсько-антропологічному дискурсі / М. М. Мовчан // Актуальні проблеми філософії та соціології. Науково-практичний журнал Національного університету «Одеська юридична академія». – Одеса, 2017. – Вип.15. – С.90–93.
3. Будда // 100 человек, которые изменили ход истории. – 2008. – №26. – С.1–31.
4. Кришнамурти Д. Страх / Джидду Кришнамурти // Проблемы жизни [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.e-reading.club/chapter.php/30845/59/Krishnamurti_-_Problemy_zhizni.html
5. Ошо Раджниш. Храбрость. Радость жить рискуя / Раджниш Ошо; [пер. с англ.]. – СПб.: ИД «Весь», 2004. – 224 с.
6. Ошо. Неизвестное путешествие. За пределы последнего табу / Раджниш Ошо. – СПб.: ИД «Весь», 2006. – 288 с.
7. Ошо (Бхагаван Шри Раджниш). Краткая биография [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ariom.ru/litera/osho-bio.htm>
8. Кришнамурти Д. Страх внутреннего одиночества / Джидду Кришнамурти // Проблемы жизни [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://psylib.org/ua/books/kfich_04/txt_091.htm

9. Кришнамурти Д. Страх смерті / Джидду Кришнамурти // Проблеми життя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://psylib.org.ua/books/krich04/txt102.htm>

10. Кришнамурти Д. Смерть / Джидду Кришнамурти // Проблеми життя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://psylib.org.ua/books/krich04/txt139.htm>

11. Энциклопедия для детей. Том 6. Религии мира. Ч.2. Религии Китая и Японии. Христианство. Ислам. Духовные искания человечества в конце XIX–XX веках. Религия и мир / Глав. ред. М. Д. Аксёнова. – М.: Аванта+, 2002. – 688 с.

12. Зотов А. Далай-лама Тибета: «Я лично видел случаи переселения душ» / А. Зотов // Аргументы и факты в Украине. – 2003. – №14. – С.2.

13. Мовчан М. М. Проблема подолання страху в соціальному середовищі / М. М. Мовчан // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія: [зб. наукових праць]. – К.: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – Вип.28 (41). – С.233–241.

14. Золотухина–Аболина Е. В. Повседневность: философские загадки / Е. В. Золотухина–Аболина. – К.: Ника–Центр, 2006. – 256 с.

15. Кришнамурти Д. Полет орла / Джидду Кришнамурти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ariom.ru/litera/krishnamurti/krishnamurti-04/index.htm>

References

1. Movchan M. M. Fenomen strakhu v suchasnomu sviti / M. M. Movchan // Filosofski obrii. Naukovo–teoretychnyi zhurnal Instytutu filosofii imeni H. S. Skovorody NAN Ukrainy ta Poltavskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni V. H. Korolenka. – Kyiv–Poltava, 2012. – Vyp.28. – S.94–102.

2. Movchan M. M. Strakh i relihiia u filosofsko–antropolohichnomu dyskursi / M. M. Movchan // Aktualni problemy filosofii ta sotsiologii. Naukovo–praktychnyi zhurnal Natsionalnoho universytetu «Odeska yurydychna akademiia». – Odesa, 2017. – Vyp.15. – S.90–93.

3. Budda // 100 chelovek, kotoryie izmenili hod istorii. – 2008. – №26. – S.1–31.

4. Krishnamurti D. Strah / Dzhiddu Krishnamurti // Problemy zhizni [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa: https://www.e-reading.club/chapter.php/30845/59/Krishnamurti_-_Problemy_zhizni.html

5. Osho Radzhnish. Hrabrost. Radost zhit riskuya / Radzhnish Osho; [per. s angl.]. – SPb.: ID «Ves», 2004. – 224 s.

6. Osho. Nevedomoe puteshestvie. Za predely poslednego tabu / Radzhnish Osho. – SPb.: ID «Ves», 2006. – 288 s.

7. Osho (Bhagavan Shri Radzhnish). Kratkaya biografiya [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa: <http://ariom.ru/litera/osho-bio.htm>

8. Krishnamurti D. Strah vnutrennego odinochestva / Dzhiddu Krishnamurti // Problemy zhizni [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa: <http://psylib.org.ua/books/krich04/txt091.htm>

9. Krishnamurti D. Strah smerti / Dzhiddu Krishnamurti // Problemy zhizni [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa: <http://psylib.org.ua/books/krich04/txt102.htm>

10. Krishnamurti D. Smert / Dzhiddu Krishnamurti // Problemy zhizni [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa: <http://psylib.org.ua/books/krich04/txt139.htm>

11. Enciklopediya dlya detey. Tom 6. Religii mira. Ch.2. Religii Kitaya i Yaponii. Hristianstvo. Islam. Duhovnye iskaniya chelovechestva v konce XIX–XX vekah. Religiya i mir / Glav. red. M. D. Aksyonova. – M.: Avanta+, 2002. – 688 s.

12. Zotov A. Dalay–lama Tibeta: «Ya lichno videl sluchai peregeleniya dush» / A. Zotov // Argumenty i fakty v Ukraine. – 2003. – №14. – S.2.

13. Movchan M. M. Problema podolannia strakhu v sotsialnomu sereдовyshchi / M. M. Movchan // Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriya 7. Relihiieznavstvo. Kulturolohiia. Filosofiia: [zb. naukovykh prats]. – K.: Vydavnytstvo NPU imeni M. P. Drahomanova, 2012. – Vyp.28 (41). – S.233–241.

14. Zolotuhina–Abolina E. V. Povsednevnost: filosofskie zagadki / E. V. Zolotuhina–Abolina. – K.: Nika–Centr, 2006. – 256 s.

15. Krishnamurti D. Polet orla / Dzhiddu Krishnamurti [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa: <http://ariom.ru/litera/krishnamurti/krishnamurti-04/index.htm>

Movchan M. N., Ph.D., candidate of philosophical sciences, Associate Professor, Associate Professor at Chair of Education and Social Sciences at Poltava University of Economics and Trade (Ukraine, Poltava), movchan.momm@gmail.com

The problem of fear and fear of death in the Indian philosophy of the twentieth century and in the religious and philosophical teachings of Buddhism

Fear is studied as an important component of human existence. An original definition of this phenomenon is given. The interpretation of fear and fear of death (as a cardinal human fear) by Buddhism and the well-known Indian thinkers of the 20th century – Jiddu Krishnamurti and Osho – is considered. Distinct attitude towards death in the Indian society is shown. Specific causes of human fear and specificity of ways of overcoming (or quenching) fear and fear of death, in the discourse of Indian philosophy and religious and philosophical teachings of Buddhism, are indicated.

Keywords: fear, death, fear of death, Buddhism, Jiddu Krishnamurti, Osho.

* * *

УДК 261.7

Мокієнко М.,
кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, Центр дослідження релігії НПУ ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), mokienko9@gmail.com

Ранній п'ятидесятирічний досвід: РЕАКЦІЯ СПОРІДНИХ ТЕЧІЙ

Аналізуються основні особливості реакції християн історичних та протестантських церков на виникнення п'ятидесятирічного руху. Доведено, що початкова негативна реакція змінилася з часом певною відкритістю і навіть вибаченнями за початкову різку критику. Виявлено, що для п'ятидесятиріччя негативна критика була несподіваною, оскільки особливості духовності п'ятидесятиріччя були укорінені у весліанському рухові святості. В російському протестантському середовищі п'ятидесятиріччя духовність мала своїх попередників в особі Івана Каргеля, який, однак, виступив з різкою критикою руху: Полемічний запал баптистів спричинив до штучного занепаду пневматології, наслідки чого не подолані до цього часу. Вплив духовності доби постмодерну сприяє набуттю харизматичних рис усім протестантизмом, оскільки культивується інтенсивний суб'єктивний містичний досвід, робиться наголос на вербальному безпосередньому спілкуванні, заперечується значення теоретичного і символічного богопізнання, схвалюється спонтанне поклоніння Богові, підкреслюється необхідність дистанціювання особистості та громади від світського життя, ціниться досвід пророцтва від Бога.

Ключові слова: п'ятидесятирічний рух, ідентичність, сучасна теологія, місія, еклезіологія, духовність.

П'ятидесятирічний рух розпочався в перші роки ХХ ст. в Сполучених Штатах і за короткий час поширився в багатьох країнах світу. Специфіка його богословських поглядів, перш за все в сфері пневматології, обумовила особливості його досвіду та способу проведення богослужіння. На сьогодні п'ятидесятирічний досвід залишається маловивченим й сприймається більшістю з точки зору їх особистої віри, а не богословських чи природно–наукових аргументів.

Метою статті є систематичний аналіз реакції зарубіжних та вітчизняних християн, перш за все – протестантів, на появу та розвиток п'ятидесятирічного руху.

На перших етапах свого розвитку п'ятидесятиріччю сприймалося контрверсійно. На тлі кризи протестантських співтовариств початку ХХ ст., розчаруванні в догматизмі та церковних авторитетах, протестанти виявляли інтерес до духовного відродження церков й зацікавлення в діях Духа Святого та Його дарах. Чимало віруючих з великим ентузіазмом приєдналася до п'ятидесятирічного руху або прагнули відтворити елементи п'ятидесятиріччя зібрань з їх